

DET FREUDIANSKA KONKURSBOET

Sydsvenska Dagbladet 1996-12-16

Germund Hesslow

[Denna artikel är en slutreplik i den debatt om psykologins roll i modern vetenskap som fördes i Sydsvenska Dagbladet under hösten 1996 under rubriken "Psykologins kris". Artikeln innehåller ett litet fel. När jag skrev den hade jag just läst en akademisk lärobok i utvecklingspsykologi där Silvan Tomkins förnamn på flera ställen stavades Silvain. Jag utgick felaktigt ifrån att den senare stavningen var den korrekta och kom därför att orättvist beskylla Alf Nilsson för att slarva med sina referenser.]

I min förra artikel om psykologins kris hävdade jag att den nya psykobiologiska kunskapen måste utgöra en viktig del av en psykologisk vetenskap värd namnet och att den kommer att tränga undan, inte psykologin, men väl den psykoanalytiska teorin. Den senare saknar vetenskaplig substans och dess popularitet beror enligt min mening på utomvetenskapliga faktorer. Detta har föranlett ett stort antal genmälen; av utrymmesskäl kommer jag att koncentrera mig på de argument som framförs av de tre professorerna i psykologi, Alf Nilsson, Olof Rydén och Gudmund Smith.

Av de övriga har Hans Linder redan besvarat Alf Thoor. Några av Lars Sjödahls synpunkter betraktar jag som motiverade nyanseringar av min med nödvändighet komprimerade artikel. Inge Dahn tar avstånd från min vetenskapssyn som, alldeles korrekt, sägs innebära att det "är fritt att kritisera det som framtages på varje vetenskapligt område". Själv föredrar Dahn en ordning där "vetenskapsmannen respekterar sitt fälts gränser och inte kränker andras". När Dahn efter denna märkliga bekännelse skriver att min kritik av psykoanalysen är ett "bekymmer i ett samhälle med åsikts- och yttrandefrihet" blir jag faktiskt helt svarslös.

Professor Nilsson ägnar en stor del av sin replik åt att analysera den "skam" han känner å mina vägnar därför han "ertappat" mig med att ha "undermåliga kunskaper". Även de andra professorerna försöker undergräva min trovärdighet genom att beskriva mig som okunnig och "illa påläst". Inte på en enda punkt lyckas de dock precisera vad det är som jag skulle vara okunnig om och som skulle tala emot mina ståndpunkter. De påståenden jag gjorde om psykoanalysen kan ha förefallit kategoriska, men de bygger alla på en gedigen vetenskaplig dokumentation. Denna kan av utrymmesskäl inte redovisas här men den som skriver till mig på Institutionen för fysiologi och neurovetenskap i Lund eller till Germund.Hesslow@mphy.lu.se skall få en källförteckning. (För den som vill kontrollera de av professorerna anvisade källorna kan det vara praktiskt att känna till den korrekta stavningen av Antonio Damasio, Silvain Tomkins och Clarence Crafoord.)

Biologi kontra psykologi. Alla professorerna gör ett nummer av att Freuds tänkande hade rötter i biologin. Tydligen tror de att jag avvisar psykoanalysen därför att den är obiologisk. Detta är dock en missuppfattning. Jag anser inte att det finns någon motsättning mellan ett biologiskt och ett psykologiskt synsätt eller mellan läkemedel och psykologisk behandling. Diskussionen handlar *inte* om huruvida man skall bedriva samtalsbehandling med patienter. Den handlar om huruvida just psykoanalysen är en användbar vägledning för sådana samtal och om det verkligen är rimligt att psykologer och läkare skall utbildas om betydelsen av penisavund och kastrationsångest eller tränas i den sortens tänkande som ligger bakom sådana begrepp.

Jag var i min artikel noga med att understryka att varje analysnivå är legitim. Härav följer dock inte att varje teori är legitim. Mina invändningar mot psykoanalysen är att teorins huvudantaganden är, i varierande grad, dåligt underbyggda, felaktiga eller rent befängda. Dessutom anser jag att Freud och hans efterföljare arbetat med grovt ovetenskapliga metoder. Flera vetenskapshistoriker, t.ex. Frank Sulloway, hävdar faktiskt idag att Freud fuskade med, ja t.o.m. fabricerade, sina data.

Effekten av psykoterapi. Professor Nilsson påstår att jag förnekat att psykoterapi har några effekter och att jag därvid "avslöjar ... total okunskap" om ämnet. "Forskare världen över insatta i det här området är överens ... psykoterapi ger effekt" skriver han. Det senare är helt riktigt och har därför inte heller förnekats av mig. Det jag skrev var att de effekter som finns "saknar samband med terapeutens utbildning och erfarenhet", vilket är något helt annat. Den som nöjer sig med att lyssna på patienten och bistå med sunt förnuft når lika bra resultat som den som efterforskar bortträngda oedipuskomplex. En artikel i *American Psychologist* från 1994 konstaterar t.ex. att de nu föreliggande "bevisen talar starkt för ... att paraprofessionella terapeuter eller professionella med begränsad erfarenhet lyckas *lika bra som eller bättre* än professionellt utbildade terapeuter". Det här är väldokumenterade förhållanden som *faktiskt stöds av Nilssons egen källa* (M.L. Smith m fl 1980). Enligt dessa forskare leder "*olika slag av psykoterapi ... inte till olika ... grader av förbättring*" (s 184) och "*det fanns inget samband mellan terapeutens ...erfarenhet ... och det terapeutiska resultatet*" - *korrelationen var 0.00!*. (s 117, mina kursiveringar.) Professor Nilsson borde kanske studera sina källor med litet större omsorg innan han tar munnen full om andras bristande kunskaper. Frågan om psykoanalysens effekter är viktig av följande skäl: Freud hävdade att neuroser uppkommer på grund av bortträngning av ångestladdade tankar och känslor. Hans viktigaste argument för denna teori var att patienterna tillfrisknade *endast* när han lyckats häva bortträngningen och det bortträngda materialet fått komma upp till medvetandet. Detta låter ju logiskt, men om det nu visar sig att terapeuter som arbetar efter helt andra teorier når lika bra resultat som psykoanalytikern, måste man ju dra slutsatsen att det viktigaste argumentet för Freuds teori har fallit. Om utbildning i psykoanalytisk teori och praktik inte leder till bättre terapeutisk förmåga, måste man givetvis också ifrågasätta meningen med sådan utbildning.

Finns bortträngning? När jag påstod att bortträngning till det omedvetna inte har demonstrerats, byggde jag bl.a. på en översiktsartikel av psykologen David Holmes som konstaterade att "sextio års forskning har misslyckats med att avslöja några bevis för bortträngning". Professor Nilsson hänvisar inte till den internationella litteraturen på området utan mästrar mig i stället för min skamliga okunnighet om den sk "percept-genetiska" forskning, som sedan länge bedrivits i Lund, och som har givit "belägg för flera av Freuds och psykoanalysens teser". Om Nilsson hade rätt skulle det vara ett mysterium att så många psykologer delar min uppfattning om Freud. Har ingen berättat för dem att Freuds teser har bevisats i Lund? Svaret är att många inte accepterar Nilssons tolkning av denna forskning. I en av Humanistisk-samällsvetenskapliga forskningsrådet beställd internationell expertgranskning av svensk psykologi skrev man t.ex. häromåret om den percept-genetiska skolan att fastän man "har mött allvarlig kritik med avseende både på giltigheten och tillförlitligheten hos sina metoder, tycks man inte ha något seriöst intresse för metodernas vetenskapliga ställning ... Både med avseende på teori och metod tycks Lundaskolan vara helt isolerad". Kanske har expertgruppen fel, men så länge forskningen är så omstridd bör den inte återopas som bevis för bortträngning.

Barndomens betydelse. I min artikel hävdade jag att barndomsupplevelser har en mycket liten betydelse för "individens personlighet och psykiska problem senare i livet" (notera preciseringarna!). Detta påstående grundade jag på olika slag av data. Ett exempel är studier som visar att barn som uppfostrats på olika sätt endast företer marginella personlighetsskillnader. Än mer övertygande är alla de studier som visar att de enäggstvillingar som adopterats bort vid spädbarns ålder liknar varandra ganska mycket medan de som vuxit upp tillsammans inte blir mer lika varandra än dem som uppfostrats i olika familjer. Min tolkning av denna forskning bekräftas av Sandra Scarr, ordförande i Society for Research in Child Development, häromåret gästprofessor i Stockholm och föreläsare på Psykologiska institutionen i Lund. Vetenskapliga "data stöder" enligt henne, "inte normal utvecklingsteori", dvs. tron att uppfostran, familjeförhållanden m.m. bestämmer barnets utveckling. "Normala skillnader mellan familjer har liten effekt på barns utveckling" skriver hon och påpekar att detta bör befria många föräldrar från obefogade skuld känslor.

Ingenting av det som framförts av mina motståndare rubbar dessa slutsatser. Nilssons hänvisning till den "moderna spädbarnsforskningen" enligt vilken "spädbarnet *från födelseögonblicket* (min kursivering) är ytterst kompetent i sitt affektiva utbyte med ombesörjaren" styrker ju snarast mitt påstående. Kompetensen föreligger ju redan innan barnet har kunnat påverkas av någon erfarenhet.

Inte heller Rydén är särskilt framgångsrik i sin argumentation. Hans enda exempel på betydelsen av barndomsupplevelser är Clarence Crafoords studie om Marcel Proust som sägs visa att "ett tidigt barndomsminne av oedipal karaktär [spelar] en stor roll i författarens gestaltning av sitt förflutna". Men mitt uttalande om barndomen handlade om dess betydelse för "personlighet och psykiska problem". Det har faktiskt inte undgått mig att människan har ett minne och jag har aldrig betvivlat att minnet är bra att ha just när man skall beskriva sitt förflutna. Men vad har detta med personlighet och psykiska problem att göra?

Föråldrad kritik. "Freud dog ... för mer än 50 år sedan" påpekar professor Smith. "En granskning av psykoanalysen borde ta fasta på vad som hänt sedan dess". Men det jag sade om psykoterapi, bortträngning m.m. handlade om aktuella förhållanden, inte dem som gällde vid Freuds tid. Smiths synpunkt är mer relevant som kritik av dagens undervisning på Psykologiska institutionen, där man trots allt som hänt efter Freud har en freudiansk lärobok samt tre(!) av Freuds egna böcker som kurslitteratur i ämnet personlighetspsykologi (alltså inte psykologins historia).

Rorschachtestet. Enligt en i Lund tidigare använd lärobok finns det tusentals (!) studier som visar att bläckplumpstestet saknar giltighet som diagnostiskt instrument. "Nu finns det emellertid ett nytt bedömningsystem" skriver Gudmund Smith och antyder att detta är mycket bättre. Jag antar att han härmed avser det sk "Exner-systemet". Om detta finns mycket att säga t.ex. 1) att det förutsätter att testet används på ett sätt som helt strider mot den ursprungliga idén, 2) att det enligt nyare studier varken är så tillförlitligt eller giltigt som anhängarna påstår samt 3) att huvuddelen av den forskning som åberopas som stöd för systemet inte är publicerad och därför omöjlig att granska.

Finns det omedvetna? Enligt Nilsson tror jag inte på "Freuds tes om det omedvetna" och för att demonstrera hur fel jag har redogör han för några experiment som visar att människor genom en betingningsprocess kan lära sig att reagera på signaler utan att vara medvetna om sambandet. Men Nilssons argumentation är helt överflödigt. Jag delar inte den psykoanalytiska tron på "det omedvetna". Däremot har jag aldrig ifrågasatt att människor kan påverkas av motiv de inte är medvetna om. Detta har varit allmänt bekant sedan urminnes tider och har inte upptäckts av Freud. De experiment som Nilsson beskriver visar just det som ingen förnekar, men säger inget alls om den freudianska teorin.

Sammanfattningsvis finner jag inte någonting i de tre professorernas artiklar som rubbar mina slutsatser om psykoanalysens brist på vetenskaplig substans.